

Јасна БЈЕЛАДИНОВИЋ-ЈЕРГИЋ

ДОПРИНОС ПРОФЕСОРА ПЕТРА ВЛАХОВИЋА ЕТНОЛОШКОЈ НАУЦИ У ПРОУЧАВАЊИМА МАТЕРИЈАЛНЕ КУЛТУРЕ СТАНОВНИШТВА НА ЈУЖНОСЛОВЕНСКОМ ПРОСТОРУ

Приступајући приказу научног опуса академика Петра Влаховића на пољу проучавања материјалне културе, свесни смо да се у оквиру овог сажетог пригодног огледа не могу свеобухватније изложити сви објављени радови у којима се разматра или дотиче ова страна народног живота и културе. Покушаћемо да и међу тридесетак чланака и књига у којима су обрађене одређене појаве или се, пак, даје синтетички преглед разних облика материјалне културе, истакнемо само неке, по нама највредније резултате Петра Влаховића на проучавању овог дела историје традиционалне културе, не само српског народа него и етничких заједница са којима су Срби живели или живе у истим или у суседним срединама. Систематичан и свестрано етнологски, антропогеографски и историјски припремљен, са основном оријентацијом која подразумева стално, обилно и систематско истраживање на терену, којим се долази до сазнања о многим примерима неистражених или недовољно истражених традицијских вредности, П. Влаховић, уз опште пресеке спознаја добијених у директном контакту са народом, залази у дубље проницање суштине сабраних чинилаца, свестрано користећи све доступне изворе.

Од раних дана и година животног и радног узлазног доба Петра Влаховића подручје Пријепоља и Бродарева – милешевског краја, као и ширег простора југозападне Србије које се сучељава са црногорским поднебљем, на известан начин представљало је природно усмерење за предузимање етнологских проучавања културе становништва овог дела наше земље. Међу радовима, заснованим на сабраном материјалу на терену и с обзиром на чињеницу да је етнологско проучавање било предузето у дотада готово неистраженом пределу, који је задуго био изван важнијих комуникација, свакако треба издвојити монографско дело *Бродарево и околна* (Београд, 1968), које је као докторску дисертацију П. Влаховић одбранио

1958. године на Универзитету у Београду и тако постао први доктор етнолошких наука у Југославији из генерација које су студирале после Другог светског рата. У тој етнолошкој расправи о култури становника Бродаревске котлине са тридесетак насеља са стариначким и досељеним становништвом, са неким средњовековним траговима и садржајима у духовној и материјалној култури и са новим импулсима следом владајућих историјских прилика и друштвених односа, значајан део посвећен је резултатима проучавања материјалне културе како у српским православним тако и у муслиманским срединама ове котлине. Разлажући историјске, природно-географске и климатске услове, као и етничке процесе, што све заједно Бродарево и околину на изванредан начин дефинише као засебну географску, а унеколико и етничку целину у саставу Средњег Полимља, детаљно су обрађени: привредно-географске зоне, привреда са земљорадњом, воћарством, виноградарством и сточарством које је овде, као и у Црногорским Брдима и новопазарском крају, уз повољне природне услове, било веома развијено, затим трговина, саобраћај, лов, риболов и друга допунска занимања, као и вештина и умеће жена у технологији текстилних сировина и изради разних врста текстила. Посебни одељци посвећени су насељима, развоју станишта, привредних зграда, покућству, као и народној ношњи која је, како наводи П. Влаховић, представљала „у прошлости елемент на коме се, најбоље, поред религиозних обреда, могао пратити процес етничког удаљавања српског живља али различитих религија. По ношњи су се овде све до тридесетих година нашег века разликовали припадници једне и друге верске групе” (*Бродарево и околина*, с. 140).

Монографија *Бродарево и околина*, као и радови *Krplje u srednjem Polimlju i Potarju* (Словенски етнограф XVI-XVII, Љубљана 1964, с. 405-408), *Етнографске карактеристике села у Милешевском крају* (Симпозијум Сеоски дани Сретена Вукосављевића III, Пријепоље 1976, с. 367-376), *Милаковићи и животи у њему* (Симпозијум Сеоски дани Сретена Вукосављевића VI, Пријепоље 1978, с. 195-206), *Народни животи, обичаји и народно стваралаштво*, у књизи *Vijelo Polje*, Београд, Скупштина општине Бијело Поље 1978, с. 689-730), *Кашуни и сезонска кретања сточара у југозападној Србији у првој половини XX века* (зборник Одредбе позитивног законодавства и обичајног права о сезонским кретањима сточара у југозападној Европи кроз векове, Српска академија наука и уметности, Београд 1976, с. 41-47), *Развој и типови људских станишта у југозападној Србији* (Етнолошке свеске III, Београд 1980, с. 43-47), представљају вредне резултате проучавања народног живота и културе у југозападној Србији. То су полазишта за сва потоња етнолошка истраживања какво је било и комплексно проучавање ужичког региона предузето у осамдесетим годинама нашег века – етнолошки истраживачки пројекат којим је руководио П. Влаховић, а у истраживачкој екипи учествовали етнолози из Етнографског музеја у Београду, Народног музеја у Ужицу, Музеја у Пријепољу и Етнографског

института Српске академије наука и уметности. Резултати истраживања већином су објављени парцијално и као монографска целина *Етнoлoшкa и́рoучaвaњa и́ријeйoљскoг крaјa* (Милешевски записи, Годишњак бр. 1, Музеј у Пријеполу, Пријепoљe 1995) сa рaдoвимa нaјвeћим делoм из oблaсти мaтeријaлнe културe.

Осим прилога посвећених култури становништва појединих области, као најзначајније радове у Влаховићевом научном опусу истичемо истраживања целине народног живота ширих етничких простора. На основу свеобухватних проучавања етнолошких појава, сa врлo великoм теренскoм oпсeрвaцијoм прoстирaњa рaзних oбликa живoтa и културe трaдициoнaлнoг кaрaктeрa и њихoвoг рaзвoјнoг прoцeсa дo сaврeмeнoг дoбa, уз кoнсултoвaњe дoступних извoрa, нижу сe преглeдни и синтeтички рaдoви у кoјимa су мнoгa пoглaвљa из oблaсти мaтeријaлнe културe. Таквa дeлa су: *Етнoлoгијa нaрoдa Југoслaвијe, Мaтeријaлнa културa* (Филoзoфски фaкултeт, Бeогрaд 1968, 192), *Етнoлoгијa нaрoдa Југoслaвијe, Етнoлoшки и́рeдлeд Слoвeнијe* (Нaрoднa књигa, Бeогрaд 1971, 120), *Присийуй и́рoучaвaњу сѣтaрoг и нoвoг у нaрoднoм живoју и сeoским нaсeљимa* (збoрник Етнoлoшкo прoучaвaњe сaврeмeних прoмeнa у нaрoднoј културe, Етнoгрaфски институт Српскe aкaдeмијe нaукa и умeтнoсти, Бeогрaд 1974, с. 3-13), *Етнoничкe и етнoлoшкe oдликe Рeйубликe Српскe Крaјинe* у књизи *Рeйубликa Српскa Крaјинa* (Бeогрaд 1996, с. 237-258). У преглeднoј студији *Нaрoдни живoј и нaрoднo сѣвaрaлaшиџo* у књизи *Социјaлисѣичкa рeйубликa Србијa* (Тoм I, Бeогрaд, 1982, с. 403-510), нaписaнoј нa oснoву eмпириских истраживања и извoрa из литeрaтурe, oбрaђeнa јe трaдициoнaлнa културa oд прeистoријe дo нoвијeг дoбa. И у oвoј студији, кaо и у знaтнo прoширeнoм издaњу нa пoљскoм јeзикy *Kultura ludowa w Serbii* (Uniwersytet Jagiellonski, Katedra etnografii Slowian, Skrypty uczelniane NR 652, Krakow 1991, 195), сa 14 oдјeљaкa, oд кoјих су знaчaјнoг oбимa и врeднoсти дeлoви пoсвeћeни трaдициoнaлнoј приврeди услoвљeнoј низoм рaзнoврcних чинилaцa у врeмeну и прoстoру. Тo јe случaј, нaрaвнo сa нeким пoсeбним импулсимa и знaчeњимa и у нaрoднoм грaдитeљству и културe стaнoвaњa у сeoским и грaдским срeдинaмa, у исхрaни и у нaрoднoј нoшњи, јeднoј oд нaјвaжнiјих eтничких oдликa сa мнoгoструкoм улoгoм у нaрoднoм живoту вeћинскoг српскoг стaнoвништвa и других eтничких мaњинских зaјeдницa нa тлу Србијe.

Сублимирaјући свe дoсaдaшњe нaучнe спoзнaјe, укључујући и oбим знaњa o мaтeријaлнoј културe дo кoјих јe дoшaо тoкoм терeнских истраживања и кaбинeтских прoучaвaњa у пoслeдњe чeтири и пo дeцeнијe, сa утeмeљeњeм и нa бoгaтoј eтнoлoшкoј литeрaтурe, нeдaвнo јe Пeтaр Влaхoвић oбјaвиo, сa нoвим дoпунaмa, прву цeлoвиту мoнoгрaфију o Србији и eтнoлoшким oдликaмa српскoг нaрoдa и других eтничких зaјeдницa oд другe пoлoвинe XIX вeкa дo сaврeмeнoг дoбa. Књигa *Србијa – зeмљa, нaрoд, живoј, oбичaји* (Етнoгрaфски музeј у Бeогрaду, Вукoвa Зaдужбинa, Бeогрaд

1999, 411) по заступљеном методолошком приступу и стручно-научним разматрањима етничких и етнолошких појава и проблема – почев од природне средине и друштвено-историјских услова и времена у којима се развијао народ Србије, етничких процеса и миграција и детаљно изложених садржаја привреде, саобраћаја, преноса добара, насеља, куће са окућницом, исхране, домаће и текстилне радиности, народне ношње са типолошким одредницама и развојним етапама током минулих времена до савремености, са исто тако детаљно проученим садржајима друштвених и духовних вредности – пружа заокружене представе о особеностима народног живота и културе у одређеном времену и простору. Ово дело, у виду синтезе, данас и убудуће, незаобилазни је ослонац у даљем етнолошком проучавању не само Србије него и других српских и ширих простора.

Није случајно што је аутор овог прилога – у осветљавању свестране научне личности академика Петра Влаховића у етнолошкој и антрополошкој области проучавања културне историје нашег народа – кустос етнолог у Етнографском музеју у Београду. Познато је да су у фонду овог музеја најбројнији споменици материјалне културе и да генерације кустоса проучавају ту врсту етнографског материјала и етнолошких појава. Петар Влаховић, приликом избора студија – између књижености, историје и етнологије – определио се за етнологију, добрим делом потакнут од свог стрица Митра Влаховића, врсног музеалца, етнолога и дугогодишњег директора Етнографског музеја у Београду. И на студијама етнологије, а затим после стечене дипломе и избором за асистента на Катедри за етнологију Филозофског факултета у Београду, значајну подршку у раду пружао му је професор Боривоје Дробњаковић, дописни члан Српске академије науке и уметности, који је у периоду између Првог и Другог светског рата, у својству директора, знатан део својих стремљења уградио у развој и добробит Етнографског музеја у Београду.

На изванредан начин, слично је и са академиком П. Влаховићем, који са Етнографским музејом сарађује још од студентских дана и који Музеј сматра незаобилазним училиштем Одјељења за етнологију Филозофског факултета у Београду. У њему се етнолошка наука и музеологија на најбољи начин прожимају, пружајући „очигледним начином живот народни у свему, у чему се он спољно показује у прошлости и садашњости његовој”. Ту, под једним кровом, састају се карактеристични споменици наше културе који су – како је то још у другој половини XIX века Стојан Новаковић рекао – „ћутљива, а уједно силно речита сведочанства о јединству и карактерним знацима наше народности” (*Српски историјско-еџнографски музеј, Нацрт и предлоз*, Српско учено друштво, XXXIV, Београд 1872, с. 336-356).

Од 1926. године, када је покренут годишњак – Гласник Етнографског музеја, са 63 свеске до сада издате постао је један од најзначајнијих часописа у области етнологије. У њему се као аутор прилога П. Влаховић поја-

вљује 1953. године (Гласник Етнографског музеја у Београду, XVI) и до 1998. године у овој етнолошкој едицији објавио је 29 својих радова. Члан је Уређивачког одбора Гласника Етнографског музеја од 1979. године, а од 1994. године обавља одговорне послове главног уредника овог етнолошког гласила. Често је био у функцији делегатског представника, а од 1993. године председник је Управног одбора Музеја. Залаже се за унапређење рада Музеја, иницира теренска и стручна истраживања, организује научне скупове, помаже унапређењу музејских и других етнолошких кадрова. Знатан број кустоса истраживача сарадници су и носиоци појединих тема у пројекту *Етнoлoшкa енциклопeдија Срба и Србије*, чији је покретач, са разрађеним програмом реализације, и руководилац Петар Влаховић, неморни прегалац на пољу етнологије.

Потврђујући своју наклоност и стремљење да се из године у годину збирке Музеја обогаћују, да се што више прошири библиотечки фонд као стетиште писаних сазнања за даља проучавања народног живота и културе, П. Влаховић је поклатио Библиотеци Етнографског музеја вредну збирку етнолошких и биофизички-антрополошких прилога, која броји 2207 јединица. Од тога је 131 наслов часописа, са укупно 457 свезака и 1750 књига, међу којима је и врло вредна, енциклопедијског карактера едиција *Народы мира*, чиме се уврстио у ред значајних дародаваца Етнографског музеја у Београду. На томе, као и на целокупном доприносу развоју етнологије и Музеја и овом приликом академику Петру Влаховићу изражавамо дужну захвалност.

